

5. Родионова И. А. Промышленность мира : территориальные сдвиги во второй половине XX в. — М.: Московский Лицей, 2002. — 368 с.

6. Самофалов В. Создание украинских ТНК — требование времени // Персонал. — 2003. — № 3. — С. 68—71.

7. Тишакова І. В. Проблеми стратегій розвитку транснаціональних корпорацій у країнах Центральної та Східної Європи на сучасному етапі Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. / Ред. О. П. Степанов. — К.: КНЕУ. — Вип. 2 (9). — 2002. — 567 с.

8. Хмелєвський С. В. Транснаціональні корпорації та глобалізація світової економіки // Збірник наукових праць студентів магістратури / Ред. К. К. Рубішевська. — К.: Ін-т економіки та права «Крок», 2002. — С. 289—305.

9. Чебанов С. Иностранные инвестиции: тенденции 90-х гг. // МЭи-МО, 1997, № 3.— С. 29.

10. UNCTAD. World Investment Report 2001: Promoting Linkages, United Nations, New York and Geneva, 2001, p. 101.

11. UNCTAD. Press Release. TAD/INF/PR36. 2002. January 21.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2006

УДК 330.322

Ю. М. Правик, асистент
кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
підприємств Національного авіаційного університету,
Т. Н. Шкода, аспірант
кафедри маркетингу та ресурсозабезпечення
Національного авіаційного університету

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА: ПОЗИЦІЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ В МІЖНАРОДНОМУ ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РЕЙТИНГУ

В статті проаналізовано внутрішнє середовище інвестиційного клімату в Україні з боку західних аналітиків у порівнянні з показниками ділового бізнес-середовища інших країн; відзначено відсутність системного підходу до позиціонування України в плані її інвестиційної привабливості і запропоновано напрямки розвитку сучасної інвестиційної політики України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: іноземні інвестиції, інвестиційна політика, інвестиційний клімат.

Наприкінці XX ст. міжнародні інвестиційні потоки зростали в десять разів швидше, ніж росло світове виробництво й торгівля. У 2000 р. залучення іноземних інвестицій досягло рекордної по-

значки — понад 1,3 трлн доларів США. Частка іноземних інвестицій у світовому ВВП зросла більш ніж утричі і дорівнює його п'ятій частині [8]. Така динаміка міжнародного інвестування дала поштовх до створення взаємопов'язаної глобальної системи виробництва.

До кінця минулого століття динамічний ріст іноземних інвестицій відбувався в основному шляхом взаємного обміну інвестиціями між розвинутими країнами — на них припадало більше половини залучених інвестицій. Водночас майже на чверть зросло залучення інвестицій у країни Європейського Союзу. Збільшилась частка інвестицій у країни Центральної та Східної Європи (ЦСЄ). Паралельно частка залучених інвестицій у США за 2002 р. скоротилась більш ніж у чотири рази [2].

Одним із головних напрямків стрімкого зростання міжнародного інвестування є розвиток транснаціональних корпорацій (ТНК), які представляють великий інвестиційний потенціал глобалізації сектора економіки. На ТНК та їхні філії нині припадають десята частина світового ВВП і третина світового експорту.

Таким чином, динаміка розвитку міжнародних інвестиційних процесів значно перевищує загальну динаміку економічного розвитку. Збільшення міжнародних інвестиційних можливостей відбувається під впливом певних рушійних сил, які по-різному діють у різних галузях та країнах, але мають певну системну спрямованість. Основними з них є лібералізація зовнішньої торгівлі й інвестиційної політики, відкриття ринків і економік, швидкий технологічний прогрес та його транснаціональний характер, зростаюча внутрішня конкуренція і вихід підприємств на міжнародні ринки.

Проаналізуємо внутрішнє середовище інвестиційного клімату в Україні з боку західних аналітиків у порівнянні з показниками ділового бізнес-середовища інших країн.

За аналізом стану ділового клімату в Україні можна відмітити його суттєве погіршення. Про це стверджує негативна інвестиційна динаміка. Прямі іноземні інвестиції в 2005 р. зростають набагато повільніше ніж в 2004 р., а внутрішні капітальні вкладення в реальному вирахуванні й зовсім зменшилися. Така інвестиційна тенденція стала однією з причин нисхідної економічної динаміки — так за даними Міністату, ріст реального ВВП складає лише 2,8 % [7].

Так, за даними Інституту Като відомо (табл. 1), що за рівнем економічної свободи Україна займає 103 місце серед аналізованих ним 127 країн [5]. Поняття «економічна свобода» базується на чотирьох ознаках, які включають обмін (товарами, послугами,

грошима та іншим) на добровільній ринковій основі, з мінімальним втручанням політичних та адміністративних важелів; вільне входження на ринок й чесну конкуренцію; захисту особистості та приватної власності від посягань.

Таблиця 1

РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ

Рівень економічної свободи		
	Країна	Бал
1	Гонконг	8,7
2	Сінгапур	8,5
3	Нова Зеландія	8,2
	США	8,2
...6	Великобританія	8,1
7	Канада	8,0
...9	Австралія	7,8
	Естонія	7,8
...13	Данія	7,3
...24	Норвегія	7,3
...30	Японія	7,2
...44	Литва	6,8
	Латвія	6,8
...54	Словаччина	6,6
...78	Польща	6,1
...103	Україна	5,5
...115	Росія	5,1
...124	Конго	4,3
...127	М'янма	2,8

Джерело: Інститут Като (2004)

Про низькі результати реформування бізнес-середовища свідчать й дані спільного дослідження Всесвітнього банку та Міжнародної фінансової корпорації (табл. 2). Ця наукова робота дозво-

ляє порівняти стан бізнес-середовища в 155 країнах світу за широким набором критеріїв, що включають у тому числі умови відкриття та закриття бізнесу, ефективність судів, податки, реєстрацію нерухомості та ін. [5].

Таблиця 2

ПОКАЗНИКИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ УМОВИ ВІДКРИТТЯ БІЗНЕСУ

Показники, що характеризують умови відкриття бізнесу	Січень 2003	Січень 2005
Кількість процедур	15,0	14,0
Час, дні	34,0	40,0
Вартість (% середньорічного доходу на душу населення)	10,6	27,3
Мінімальний капітал (% середньорічного доходу на душу населення)	183,0	450,8

Джерело: Міжнародна фінансова корпорація

В Україні існує найбільша кількість процедур, що необхідні для відкриття бізнесу. Необхідний для цього стартовий капітал, у порівнянні із середнім доходом на душу населення, також є дуже великим. Україна майже світовий рекордсмен за таким показником як обсяг часу, яке необхідно витратити на підготовку документів та безпосередню сплату податків. При цьому «віддача» від сплачених податків (наприклад, у вигляді гарної інфраструктури або соціального захисту) для українських бізнесменів мінімальна, що є однією з причин зникнення з арени активної підприємницької діяльності на вітчизняному ринку.

Аналіз іноземного інвестування у країнах ЦСЄ свідчить, що основним мотивом входження інвесторів у країни даного регіону є прагнення отримати вихід на їхні ринки, бажання обійти конкурентів, у тому числі вітчизняних. Результатом залучення іноземних інвестицій у країни ЦСЄ є «прямі та непрямі ефекти» [4].

Прямі ефекти характеризуються відмінностями у показниках діяльності підприємств з іноземними інвестиціями та вітчизняних підприємств. *Непрямі, або зовнішні, ефекти* безпосередньо стосуються національних підприємств і визначають вплив іноземних інвестицій на їхню діяльність через взаємодію з іноземним сектором, тобто підприємствами, в які залучено капітал. Розрізняють п'ять таких ефектів: передача технологій, ефект надолуження, ефект конкуренції, ланцюговий ефект, що виникає при взаємодії

вітчизняних підприємств і підприємств з іноземним капіталом, та ефект навчання.

Зазначені ефекти є дуже важливими для країни-реципієнта. Чим швидше підприємства або окремі галузі країни-реципієнта адаптуються до впровадження нових технологій, тим впевненіше можна розраховувати на те, що на них випаде вибір іноземних інвесторів для реалізації інвестиційних проектів. Це правило душе швидко підтвердили Польща, Чехія, Угорщина та країни Балтії [3].

Важливо також відзначити, що у країнах ЦСЄ були широко задіяні мотиваційні механізми залучення іноземних інвестицій, зокрема спеціальні системи стимулювання інвестицій. Наприклад, у Чехії для залучення іноземних інвестицій законодавством було передбачено широку й ефективну систему пільг: звільнення від сплати податків терміном до 10 років, вкладення інвестицій у вільні митні зони, дозвіл ввезення машин і устаткування без сплати мита, надання грантів для створення робочих місць, підготовки і навчання працівників, надання права на придбання за низькими цінами будівельних майданчиків та інфраструктури.

Водночас Чехія поставила ряд умов, котрі мали виконати іноземні інвестори, що претендували на одержання пільг. Такі умови, зокрема, стосувалися: мінімальної суми інвестицій (не менш як 10 млн дол. США), робочих місць (не менш ніж 300), а також частки інвестицій у виробництво (у промисловості не менш як 50 %), частки інвестицій на придбання машин та устаткування (40 %) [2].

Узагальнення особливостей розвитку міжнародних інвестиційних процесів у країнах ЦСЄ дало змогу сформувати систему факторів інвестиційної привабливості економік цього регіону, які мотивують активізацію припливу іноземних інвестицій (рис. 1). Наведена система свідчить, що особливості інвестиційної привабливості країн зазначеного регіону лише підсилюють загальні мотиви міжнародного руху капіталів, а саме — одержання прибутку від вкладених інвестицій.

Економічний спад у розвинутих країнах змусив інвесторів шукати нові напрямки розміщення інвестицій з нижчими витратами. Це зумовило переорієнтацію міжнародних інвестиційних вкладень у країни з низькими рівнями заробітної плати, до яких відноситься й Україна. Ввезення інвестицій може також збільшитися з тих країн, в яких внутрішні ринки зростають меншими темпами, ніж закордонні. Саме ці фактори відіграли свою роль у розширенні міжнародних інвестиційних можливостей для країн, що розвиваються, а також для країн ЦСЄ.

У цих регіонах іноземні інвестиції залишалися досить стабільними. У 2000—2001 рр. у країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою ввезення інвестицій у десятки разів перевищувало вивезення [6].

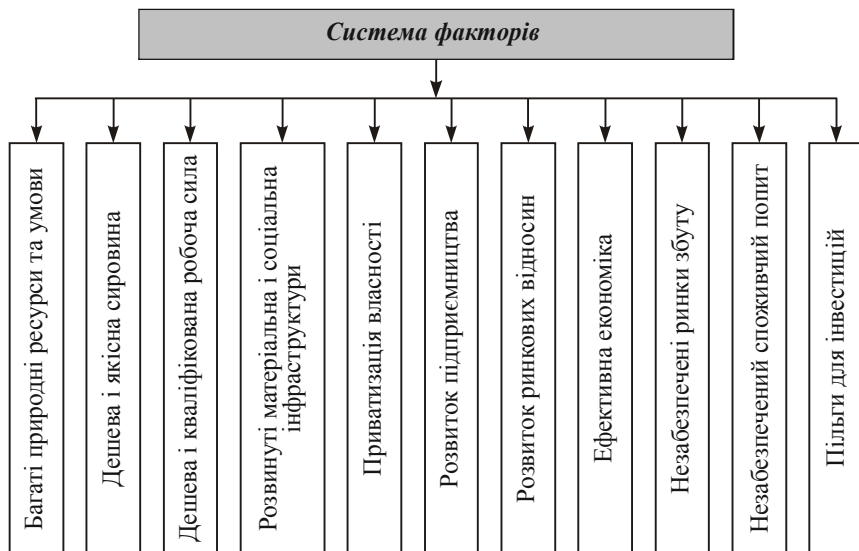

Рис. 1. Система факторів інвестиційної привабливості країн Центральної та Східної Європи

Відсутність системного підходу до позиціонування України в плані її інвестиційної привабливості суттєво негативно відображається на іміджевому стані України, не дозволяючи використовувати кредит до владних структур довіри українських підприємців та іноземних інвесторів.

Основною причиною невдалих спроб стратегічного заохочення щодо залучення міжнародних інвесторів є *відсутність у владних структурах України консолідованої позиції відносно інвестиційних процесів в Україні*. Як приклад, міжнародна спільнота, безпосередньо, Багатостороннє агентство гарантування інвестицій (MIGA), Консультативна служба з іноземних інвестицій (FIAS) та ряд інших організацій неодноразово засвідчували про готовність безкоштовно надати технічну допомогу та навчити українських спеціалістів, сприяти популяризації нарадних інвестиційних послуг.

Таким чином, розвиток інфраструктури інвестиційного ринку в Україні в умовах реальної бездіяльності владних структур ро-

бити цю нішу перспективною для приватного сектору, що може стати одним з ключових факторів притоку іноземних інвестицій у національну економіку.

В умовах «фактичного вакууму державного впливу» на процес залучення закордонного бізнесу на роль провідників інвесторів намагаються претендувати спеціалізовані некомерційні організації. Деякі з них досягли визнання та успішно консультують іноземних бізнесменів на регіональному рівні. Але відсутність авторитету, надійних зв'язків із владними структурами, з одного боку, й високі вимоги інвесторів — з іншого, перешкоджають більшості з них отримати статус «впливових гравців» на даному ринку. Також можна зазначити, що дані організації обмежені в своїх функціях.

Так, діяльність бізнес-асоціацій не заключається в безпосередньому наданні радних (консультативних) інвестиційних послуг. Хоча й дозволяє їх членам отримувати необхідну інформацію та переймати інвестиційний досвід своїх колег. Ще як один приклад, розглянемо функціонування торгових радників іноземних держав в Україні (рис. 2).

Вони хоча й вважаються достатньо надійним джерелом інформації та консультацій для іноземних інвесторів, однак не можуть досліджувати специфічні запити. Іншими словами, українські некомерційні організації, що претендують на надання радних (консультативних) інвестиційних послуг, здатні надавати лише узагальнюючі дані, а не задовольняти специфічні запити закордонних інвесторів. Отже, проаналізувавши діяльність вітчизняних радних структур з іноземного інвестування можна дійти висновку, що їх діяльність направлена виключно на діючий бізнес, а не на потенційних інвесторів.

Досліджуючи функціональність інвестиційних агентств за кордоном протягом останніх 20-ти років, можна стверджувати, що вони за якістю та обсягом наданих радних інвестиційних послуг відносяться до зовсім іншого рівня ніж стан аналогічних структур в Україні. Такого роду послуги є загальнодоступними, загально безкоштовними та стандартизованими. Сама ж діяльність агентств направлена не стільки на обслуговування бізнесменів, що вже працюють в країні, скільки на цільовий пошук на залучення нових інвесторів. Підтримка тісного взаємозв'язку з органами владних структур — ще одна прерогатива агентств по залученню інвестицій. Безпосередньо вона дозволяє організаціям реально впливати на інвестиційний курс держави, збирати необхідну інформацію від міністерств та відомств, а також сприяти

встановленню прямого діалогу інвесторів з органами влади. Зараз у світі нараховується більше 180 інвестиційних агентств національного та більше 300 — субнаціонального рівня, які працюють під егідою Всесвітньої асоціації інвестиційних агентств (WAIPA) [1].

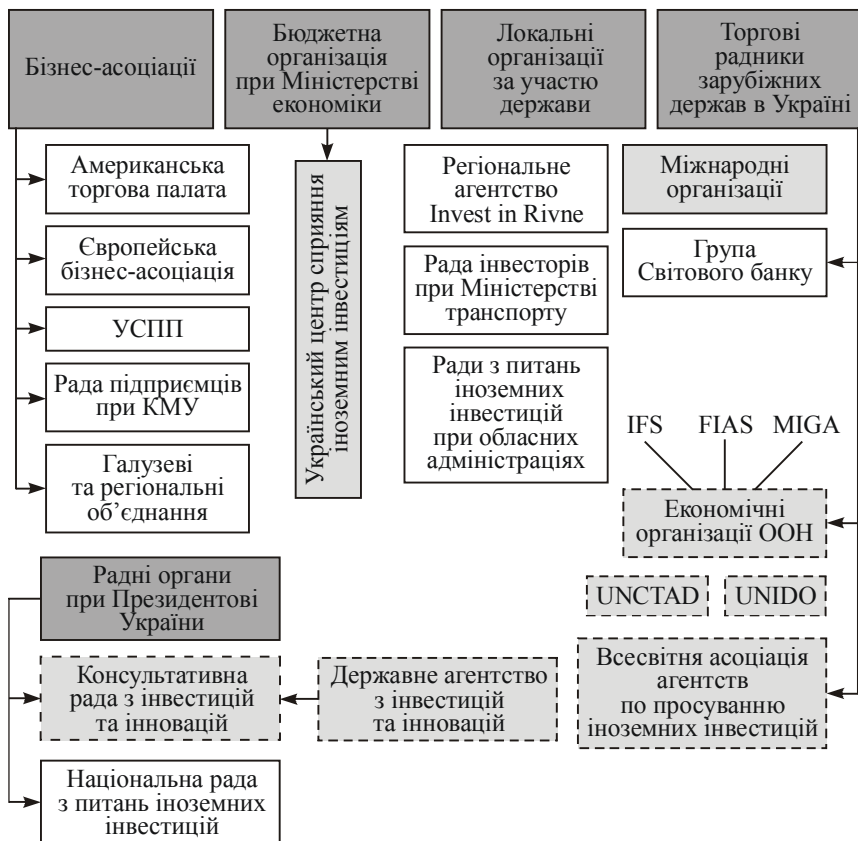

Рис. 2. Постачальники радних інвестиційних послуг в Україні

Таким чином, пропонується запровадити закордонний досвід, де українські радні агентства з питань просування інвестицій в Україні повинні виконувати роль «адвокатів» іноземного бізнесу, активно лобіювати його інтереси.

Так, такі країни як Чехія, Угорщина, Словенія, Польща, а пізніше й прибалтійські країни саме за допомогою аналогічних агентств у своїх країнах зуміли ліквідувати такий фактор як «стурбованість закордонних підприємців» надійністю фінансо-

вих вкладень й встановити прямий контакт інвесторів з органами центральної та місцевої влади.

Отже, якщо Україна в обличчі владних структур запровадить аналогічний крок «назустріч власному економічному розвитку — забезпеченням стабільності вкладання іноземного капіталу», прогнозований результат полягатиме у наступному: завдяки збільшенню обсягів «фінансових впливань» ззовні Україна, як й перелічені вище східноєвропейські країни стане лідером регіону за рівнем економічного розвитку.

Таким чином, сучасна інвестиційна політика України повинна орієнтуватися на нарощування інвестиційних ресурсів, послідовне збільшення частки капітальних вкладень у ВВП, поліпшення структури інвестиційних джерел та оптимізацію напрямків їх вкладень. Для забезпечення вищевикладених стратегій головними задачами уряду мають бути: 1) розроблення ефективної реалізації довготермінового стратегічного розвитку інвестиційного потенціалу; 2) ефективне використання інвестиційного потенціалу у реальному секторі економіки.

Для нормалізації процесу відтворення норма чистих заощаджень повинна зрости не менше як до 20 % ВВП. Інструментами реалізації цього завдання можуть стати: послаблення податкового навантаження на товаровиробників; інтенсивне оновлення основних фондів засобами амортизації; всебічний розвиток системи лізингу машин і обладнання; зменшення витратного навантаження на економіку з боку незадіяних виробництв, виведення з експлуатації фізично зношених основних фондів; запровадження ефективної системи страхування інвестицій; узгодження грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики із завданням інвестиційної стратегії.

Література

1. Алымов А. Н., Емченко В. Н. Конкурентоспособность национальной экономики: Препр. — К.: НАН Украины, Ин-т экономики, 2001. — 59 с.
2. Вовкодав В. В. Роль західноєвропейських прямих іноземних інвестицій у прискоренні ринкових змін та інтеграції України до Європейського Союзу // Економіка АПК. — 2002. — № 7. — С. 111—114.
3. Губанова Л. І. Оцінка інвестиційних проектів // Фінанси України. — 2002. — № 10. — С. 126—131.
4. Губський Б. Інвестиційні процеси у глобальному середовищі. — К.: Наук. думка, 1998.

5. Іноземні інвестиції в Україні. — К.: УкрІНТЕІ, 2004. — 248 с.
6. Мельник В. В., Козюк В. В. Міжнародна інвестиційна діяльність: Навч. посібник. — Тернопіль: Карт-бланш, 2003. — 249 с.
7. www.companion.ua
8. Міжнародна інвестиційна діяльність: Підручник. / За ред. Д. Г. Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2003. — 387 с.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2006

УДК 339.543:061.1

О. М. Іванова, аспірантка
кафедри міжнародної торгівлі КНЕУ

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Автор у своїй статті «Досвід застосування методів митного регулювання країнами Європейського Союзу» робить коротенький огляд на різницю у дефініціях основних митних термінів, але ж основну увагу приділяє застосуванню тарифних методів на території країн-учасниць ЄС. Всі дані наведені в статті щодо основних тарифних ставок ЄС ґрунтуються на Митному кодексі Європейського Союзу — основному документі, що регулює введення та застосування цих податків. Значна увага приділяється різним тарифним режимам та умовам за якими вони діють, зокрема пільгам або преференціям та механізмам їх надання товарам з третіх країн. Цікавим пунктом статті є перелік товарів, які звільняються від мита. Аналіз застосування митного тарифу згідно Митного кодексу ЄС показує, що головними факторами для визначення ставки мита є документально та фактично визначені фізичні, історичні й вартісні властивості товару, які дають можливість застосувати ту чи іншу ставку мита під час його ввезення на митну територію Співтовариства або вивезення з нього.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Європейський Союз, Митний кодекс ЄС, мито, тарифні перференції.

У сучасних економічних системах розвинених держав мито застосовується не тільки як засіб поповнення державної скарбниці, а і як дієвий інструмент регулювання економічної та політичної співпраці в системі міжнародної торгівлі. Мито має досить тривалу історію свого розвитку та застосування і належить до традиційних податків разом із податками на власність та акцизами на окремі товари й послуги. Історично мито запроваджувало-